

**Profesor dr Zbigniew Lorkiewicz
(1923—2001)**

Emerytowany Profesor zwyczajny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, doktor honoris causa UMCS, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, członek Polskiej Akademii Umiejętności, prezes Lubelskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk, Rektor UMCS w latach 1969—1972, Dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, Dyrektor Instytutu Mikrobiologii Ogólnej w latach 1961—1993 zmarł w Warszawie 6 czerwca 2001 r., w wieku 78 lat.

Profesor Zbigniew Lorkiewicz związany był z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie od czasu swoich studiów i tu też przechodził kolejne szczeble w pracy zawodowej.

Urodził się w Siedlcach w 1923 r. i tam ukończył Gimnazjum im. B. Prusa. Podczas okupacji uczęszczał do Liceum Handlowego i na kursy tajnego nauczania. Po wojnie, w 1944 r. rozpoczął studia na Wydziale Lekarsko-Weterynaryjnym UMCS w Lublinie i w 1948 r. otrzymał dyplom lekarza weterynarii. Jeszcze w czasie studiów w 1946 r. podjął pracę na stanowisku zastępcy asystenta w Katedrze Mikrobiologii Weterynaryjnej. W 1951 r. uzyskał stopień doktora nauk weterynaryjnych na podstawie rozprawy „Typowanie *Escherichia coli* przy pomocy bakteriofagów”. Przez krótki okres pracował jako kierownik działu serologii Oddziału Pruszczycowego w Zduńskiej Woli. Po powrocie w 1954 r. do Lublina, pracował początkowo w zespole prof. A. Dehnela, a następnie został samodzielnym pracownikiem kontraktowym w Katedrze Mikrobiologii Ogólnej Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMCS, kierowanej wówczas przez prof. W. Kunickiego-Goldfingera. Od 1961 r. do 1993 r., tj. do czasu przejścia na emeryturę, kierował Zakładem Mikrobiologii Ogólnej UMCS. W 1964 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1972 r. został profesorem zwyczajnym.

Prof. Z. Lorkiewicz był wybitnym uczonym. Prace badawcze Profesora koncentrowały się głównie na genetyce drobnoustrojów. W pierwszym okresie aktywności naukowej ważniejsze jego osiągnięcia dotyczyły izolacji mutantów L-form *Escherichia coli* (*Nature*, 1958).

W okresie pobytu w 1959—1960 r., na stypendium w Uniwersytecie Wisconsin, (Madison, USA) pracował w zespole prof. W. Szybalskiego nad indukcją mutacji związkami alkilującymi i analogami strukturalnymi zasad azotowych, oraz aktywnością biologiczną DNA. Po powrocie podjął badania nad działaniem talidomidu wykazując jego aktywność stymulacji transformacji genetycznych. Wyniki tych badań zostały ogłoszone w najlepszych czasopismach naukowych, m.in.: *Nature* (1960), *J. Bacteriol.* (1961), *Biochim. Biophys. Res. Commun.* (1961), *Nature* (1963), *Nature* (1965). W czasie kolejnego pobytu w USA (1967—1970), prof. Lorkiewicz pracował z prof. A. Kozińskim na Uniwersytecie Pensylwania, nad mechanizmem powstawania i reperacji jednopasmowych uszkodzeń DNA fagów T4 *E. coli* indukowanych promieniami UV. Wyniki badań opublikował w *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* (1967), *J. Virol* (1973).

W końcu lat sześćdziesiątych pod Jego kierunkiem rozpoczęły się, nowatorskie wówczas, badania genetyczne bakterii glebowych z rodzaju *Rhizobium* zdolnych do wiązania azotu atmosferycznego w symbiozie z roślinami motylkowymi. W prowadzonych w ramach grantu Departamentu Rolnictwa USA badaniach nad przywracaniem, na drodze transformacji rizo-biowego DNA, niewirulentnym mutantom pełnej aktywności wykazano zaskakującą wówczas częstą zmianę serotypu O biorcy.

W latach 70-tych Prof. Lorkiewicz wraz z kierowanym przez Niego zespołem rozpoczął badania nad mutagenezą i transformacją plazmidów kolicynogennych *Enterobacteriaceae*. Otrzymano różnego typu mutanty plazmidowe, badano ich właściwości molekularne, ekspresję i wpływ na struktury powierzchniowe i metabolizm bakterii gospodarza. Badania nad plazmidami pałeczek jelitowych zostały w 1975 r. nagrodzone przez Sekretarza Naukowego PAN.

W tymże okresie opracowano również metody mapowania chromosomu *Rhizobium trifolii*, techniki przenoszenia i eliminacji plazmidów u rizo-biów, odkryto obecność megaplazmidów i wykazano ich udział w tworzeniu symbiozy. Również te badania nad rizo-biami zostały nagrodzone Nagrodą Sekretarza Naukowego PAN. Jednymi z pierwszych na świecie są podjęte przez prof. Lorkiewicza i nadal kontynuowane przez Jego uczniów, badania dotyczące immunochemicznej analizy składu i budowy struktur powierzchniowych, lipolisacharydu i egzopolisacharydu bakterii rodzaju *Rhizobium* oraz ich funkcji w tworzeniu efektywnych układów symbiotycznych z roślinami.

W Zakładzie kierowanym przez Pana Profesora, prowadzono również badania nad *Azospirillum* sp., które dostarczyły pierwszych na świecie danych o budowie i roli warstw powierzchniowych tych drobnoustrojów w tworzeniu asocjacji z korzeniami roślin trawiastych.

W ostatnich latach Profesor Lorkiewicz poświęcał wiele uwagi poszukiwaniu w glebie bakterii brodawkowych o wysokiej wydajności wiązania azotu atmosferycznego. Znakowane szczepy rizo-biowe były kontrolowane równoległe w uprawach polowych na terenie Polski i Ukrainy, w ramach podpisanej w 1990 r. wieloletniej umowy o współpracy naukowej z Zachodnim Regionem Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie.

Wybitne zdolności intelektualne Profesora Lorkiewicza oraz Jego wielka pasja badawcza i zaangażowanie w pracy naukowej zaowocowały dorobkiem naukowym udokumentowanym 180 oryginalnymi pracami publikowanymi w renomowanych czasopismach, tj. *Nature*, *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.*, *J. Bacteriol.*, *J. Virusol.*, *Arch. Microbiol.*, *FEMS Microbiol. Lett.*, *Plant a. Soil*, *Physiol. Plantarum* i in. Publikacje Profesora cytowane były najczęściej spośród polskich mikrobiologów, stawiając Go na wysokiej pozycji w gronie naukowców w skali światowej. Aktywna działalność naukowa była tylko częścią Jego pracy dla nauki i środowiska akademickiego.

Prof. Z. Lorkiewicz pełnił kolejno funkcje na wszelkich szczeblach organizacyjnych Uczelni – od kierownika Zakładu Mikrobiologii Ogólnej, dyrektora Instytutu Mikrobiologii do rektora UMCS w latach 1969—1972. Z jego inicjatywy powstał Zakład Wirusologii kierowany przez prof. Z. Kawęckiego, a także Zakład Biologii Molekularnej pod kierownictwem prof. E. Gąsiora. Profesor był też

inicjatorem i organizatorem nowego kierunku – biotechnologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS i autorem jego programu dydaktycznego.

W uznaniu jego zasług dla całej Uczelni, Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej nadał Mu tytuł doktora honoris causa w 1995 roku.

W roku 1994 został członkiem rzeczywistym PAN, a w ostatnich latach był współorganizatorem a potem prezesem Oddziału PAN w Lublinie. Prof. Z. Lorkiewicz pełnił też liczne funkcje poza Uczelnią. Był redaktorem *Acta Microbiologica Polonica*, *Postępów Mikrobiologii*, *Biuletynu PAN* i *Acta Genetica Polonica*. Przez wiele lat kierował pracami wydawniczymi *Annales UMCS* sekcji biologicznej, był przewodniczącym Komitetu Mikrobiologii PAN i członkiem Komitetu Biotechnologii przy Prezydium PAN, członkiem Rady Naukowej Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN, Centrum Mikrobiologii i Wirusologii PAN i Instytutu Agrofizyki PAN. Był też współorganizatorem Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów oraz Polskiego Towarzystwa Genetycznego i członkiem honorowym obu towarzystw, a także członkiem Światowej Federacji Towarzystw Mikrobiologicznych i Biologicznych.

Wykłady Profesora z mikrobiologii ogólnej lekarskiej, genetyki ogólnej i drobnoustrojów oraz fizjologii bakterii cieszyły się dużym zainteresowaniem. Był inicjatorem żywych dyskusji naukowych z pracownikami i studentami. Profesor był promotorem 14 prac doktorskich oraz 8 habilitacji. Od wielu lat funkcjonuje Środowiskowe Studium Doktoranckie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi, którego Prof. Lorkiewicz był organizatorem i kierownikiem.

Za zasługi Profesora w kształceniu studentów i kadry naukowej otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal Zasłużonego Nauczyciela, Krzyż Oficerski OOP, Krzyż Komandorski z Gwiazdą OOP. Został odznaczony za zasługi dla województw lubelskiego i rzeszowskiego i medalem Wojska Polskiego.

Mimo tak licznych i trudnych obowiązków, Profesor znajdował czas także dla nas — jego współpracowników i podopiecznych. Był naszym Nauczycielem a zarazem Przyjacielem, interesował się wszelkimi naszymi problemami — także życiowymi. Budził nasz szacunek i podziw nie tylko ze względu na ogromną pracowitość i erudycję, ale jednocześnie — skromność, pracowitość, odpowiedzialność naukową i stawianie wysokich wymagań innym ale także sobie. Także w trudnych czasach stanu wojennego Profesor Lorkiewicz był z nami, stanął po właściwej stronie dając przykład patriotyzmu.

Odszedł od nas nagle, w pełni sił, z szerokimi planami na przyszłość... Trudno słowami wyrazić żal i smutek ale pamięć o Panu — Drogi Profesorze i Przyjacielu, pozostanie w naszych sercach na zawsze.

Dr Edyta Kowalczyk
Pracownicy
Zakładu Mikrobiologii Ogólnej UMCS